

Control Number
19991068340001

Visa Type/Cl
R B1/B
Nation
DEN

République du Niger
Consulat à Copenhague

VISA N°: 606 DK 03

Durée de validité: mois
Motif du séjour: Touriste

Observations: WNG

Jean-Pierre ZAFIRYADIS

ISLAMABAD INTERNATIONAL AIRPORT ISLAMABAD (PAK)

20 JAN 2002

BiH 02 BmX

01.12.2000

SARAJEVO CAPAJEBO

CARSTEN JENSEN

UD

OPDAGELSEJSER 1978-2010

H.M. & Q. NEPAL

ARRIVAL KATHMANDU

11/4/77

ANMAR IMMIGRATION

LEFT BY LEFT FOR

01 AUG 2003

MYANABDY

02 09% 03 E

Bed Schandau

BURMA CUSTOMS

F.E.C. No. (5)

EMBASSY OF THE SOCIALIST REPUBLIC OF BURMA

BANGKOK

ENTRY VISA No. 1877

Good for entry into Burma

THREK MONTHS, if passport remains valid.

Period of stay GREEN DAY ONLY

SINGLE JOURNEY ONLY

Dated 15 FEB 1984

Secretary

LAND / ROUTE NOT PERMISSIBLE

23 DEC '81

Dobbelbillet DIS

Fra en station i hovedstadsområdet

Til en station på strækningen Aalborg-Frederikshavn

Over Nyborg

Tilbagerejse inden 2 mdr. (se bagsiden)

2. klasse DSB

Ch (DIS) 5007

15485

ISLAMIC REPUBLIC OF PAKISTAN

Visa No. YB092076

No. of Passport: 10022207

Visa No. 2005/10

Type of visa: Entry

Date of issue: 21.12.80

Good for journey upto 20.12.81

No. of visits allowed: Two

Duration of each stay: One month

Purpose of visit: Tourist

Also valid for: ...

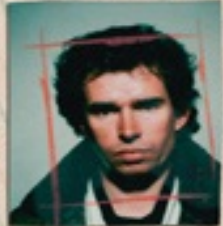
Signature and Name of Visa Issuing Authority

1 VISA 1

POLITIMESTEREN
AALBORG m. v.

GYLDENDAL

Indrejst den

2 SEP. 1976

Rigspolitiet

Gedser (20)

DANMARK

A 002350

REPUBLICA DE CUBA

06 09 6 2 1 A

Ud

Opdagelsesrejser

1978-2010

GYLDENDAL

„Det er en pligt at være menneske.“

GRAHAM GREENE

*Hvad vil det sige
at være samtidig?*

Jeg sad engang i en buddhistisk klosterhave i den vietnamesiske bjergby Dalat og lod mig belære om kunsten at være til stede i nuet. Letrung Trang var en mand omkring de halvfjerds, hvis eneste jordiske ejendele ud over den kjortel, der dækkede hans krop, og den madskål, han spiste af, var et træskur på størrelse med et hundehus og en hund med en blød og velplejet pels, som han havde opkaldt efter den amerikanske forfatter William Faulkner.

Letrung Trang boede selv i huset, som han havde konstrueret sådan, at han ikke kunne ligge udstrakt i det, men var tvunget til at sove i en ubekvem, siddende stilling. Han levede som en asket, og den eneste luksus, han tillod sig, var kærligheden til William Faulkner, og det var på hunden, han brugte sine sparsomme pengemidler, ikke på sig selv.

Letrung Trang havde opkaldt sin hund efter den amerikanske forfatter, fordi han mente, at Faulkner som en af de få delte buddhismens tidsopfattelse, og det var den, han var i færd med at belære mig om. „lad mig give dig et eksempel,“ sagde han. „Du går i seng og kan ikke falde i søvn, fordi dine tanker hele tiden hjemsøges af erindringer om fortiden eller forventninger og bekymringer der vedrører fremtiden. Dit sind og din krop er ét, men hvis du hele tiden tænker på enten fremtiden eller fortiden, er forbindelsen afbrudt. Hvis en mand står og taler for langt fra mikrofonen, er der heller ingen forbindelse med højttalerne.“

Jeg lyttede opmærksomt. Jeg fandt Letrung Trang's billede af manden, der står for langt fra mikrofonen, og hvis stemme derfor ikke går igennem, slående. Jeg genkendte det også. Den mand var mig. Jeg befandt mig på en årelang rejse jorden rundt, og jeg ledte efter det samme sted, som Letrung Trang talte om, det sted, hvor krop og sind blev et, og jeg blev ren tilstedeværelse.

Rejsen er en opdragelse til tilstedeværelse i nuet. Jeg vidste med stor sikkerhed, at jeg aldrig ville gense de fleste af de steder, jeg besøgte, og at det derfor gjaldt om at opleve dem så fuldt og helt som muligt. Enhver lyst til et gensyn, enhver drøm om en næste gang, afskar jeg brutalt, fordi den ville stå i vejen for de dage, timer, ja, måske endda kun minutter, der var mig tilstået foran et enestående landskab eller midt i en bys særlige atmosfære.

Jeg prøvede at stå så tæt på mikrofonen som muligt, og alligevel lykkedes det som regel ikke. Jeg rejste alene, og i ensomheden er der også en værgeløshed. Der var så mange ting hinsides rejsens horisont, der ikke ville slippe mig, og min dør ud til verden stod kun halvt åben, alt imens en hær af skygger jagtede hinanden i mine indre rum. Nej, jeg var kun halvt til stede, somme tider kvart, og så pludselig, altid uventet, helt og fuldt, i en lykkelig sammensmeltning med verden, tæt på mikrofonen.

Jeg søgte også et nærvær som forfatter. Jeg anså denne lange rejse som en slags klasseværelse, hvorefter jeg ville øve mig på skrivekunstens mest elementære forudsætninger: At lytte og iagttage. Det var rensende i livet (jeg var på det tidspunkt fyldt 40) at begynde i forfatterskolens første klasse, men da jeg nogle år senere sad med gamle udklip og artikler gik det op for mig, at jeg i grunden hele livet har gået i første klasse, ikke fordi jeg er dumpet igen og igen, men fordi jeg aldrig ophører med livetaget med skrivekunstens elementære grundregler.

Jeg har altid været elev af virkeligheden, og jeg siger det ikke uden tilbageholdt latter, for den person, der engang hævdede, at virkeligheden er det eneste ord, det skulle være forbudt at skrive uden anførelsestegn, har ret. Virkeligheden er en konstruktion, ikke kun i sproget, men også uden for det. De ord, vi bruger om den, og de af vore handlinger, der påvirker den, er så uløseligt knyttet sammen, at de slet ikke kan skilles ad. Sproget skaber virkelighed, virkeligheden skaber sprog. Kun mineralriget og planteriget, muligvis dyreriget, hvis vi da fraregner os selv, *homo sapiens*, den løbske kanon i naturens orden, kan tilkendes nogen som helst objektiv status. Resten befinder sig midt i den

subjektive skabelses- og ødelæggelsesproces, som udgør selve den måde, hvorpå vi trækker vejret som mennesker. Så her er jeg altså, den evige lærling på en planet, der efter vores opdukken som art er blevet forvandlet til en storslået, hæslig og vidunderlig, men frem for alt evigt ufærdig byggeplads.

I det meste af mit skrivende liv har jeg skrevet essays, kritiske og analyserende, livtag ikke så meget med en rå, uforarbejdet virkelighed, som med de allerede destillerede forestillinger om den. Noget førstehåndskendskab til de problemer, jeg skrev om, fandt jeg ikke var nødvendigt, og jeg var den forstand en sand arvtager til en astmatisk barndom, der var blevet tilbragt mere blandt bøger end blandt mennesker.

Jeg fik et navn som tv-anmelder, hvor jeg siddende foran en skærm iagttog en virkelighed, andre mennesker havde redigeret og fortolket for mig, og det var deres udsagn, jeg forholdt mig til. På et senere teknologisk udviklingsstadium var det også en skærm, jeg sad foran, når jeg selv skulle skabe, og fristelsen til at blive statsborger i cyberspace, et hermetisk lukket sprogligt univers, kan blive overvældende. Mine rejser og reportager var altid et forsøg på at komme ud på den anden side af skærmen, væk fra det allerede fordøjede og fortolkede for at foretage min egen personlige grundforskning i en virkelighed, der stadig ventede på sit sprog. Jo, nogle gange, især i begyndelsen, helt tilbage i 1970'erne, hvor min start ligger, var det teorier og begreber, jeg søgte bekræftelse på, når jeg rejste. Virkeligheden var ikke andet end et spejl for de forestillinger om den, der allerede huseredes i mit hoved. Senere, oftere og oftere, blev det opdagelsesrejser på den anden side af spejlet.

Jeg har for længst opgivet at finde det rigtige punkt foran Letrungs Trangs mikrofon, hvor forbindelsen til højtalerne sluttes, og jeg opsluges i nuet. Jeg ønsker ikke at være et helt menneske eller at hvile i mig selv, for hvilende mennesker er ikke skabende, endsige forslugent nysgerrige. Jeg har også lært, at grunden til, at det er så svært at svare på spørgsmålet, hvordan man bliver samtidig, er, at det simpelthen er forkert stillet.

Samtidig betyder jo i en eller anden forstand at være på højde med sin tid, og det mere end antyde at det værste, mest ubrugelige, for ikke at sige direkte pinlige, man kan være, er bagud for den. Som kommentator, kritiker, iagttager, tolker af en såkaldt tidsånd, er det lige præcis det, jeg altid har følt, jeg har været, bagud for min egen tid, en malplaceret, om end tænkende dinosaur, en form for offentligt menneske (for nu at oversætte et udtryk fra den amerikanske sociolog Richard Sennett i hans bog *The Fall of Public Man*), efter hans *fall*. Jeg anså mig med andre ord for at være en helt igennem irrelevant og anakronistisk figur, og jeg var overbevist om, at jeg kun holdt mig i live som skribent takket være min uopslidelige evne til at finde på stadig nye uforkammetheder. Jeg ved ikke hvor mange gange jeg er blevet bedt om at skrive om tidsånden af mennesker, der endda syntes at mene, at jeg var en del af den (det er dog mange år siden), og jeg reagerede altid med en ængstelig følelse af, at her var en opgave, der umuligt lod sig løse, i hvert fald ikke af mig. Hvad er tidsånden? Spørgsmålet er en åndsforladt kliché, ligesom svaret uundgåeligt må blive det, og det samme gælder spørgsmålet, hvad det vil sige at være samtidig.

Den amerikanske instruktør David Lynch har i et interview talt om det, han kalder den klassiske regissørfejl. Man indspiller en film, der foregår i et andet årti, f.eks. 1950'erne, og regissøren sørger for, at alle de møbler og genstande, der befinder sig i den stue, hvor en vigtig scene udspiller sig, har et typisk halvtredser-look. Men det er en fejl, siger Lynch, for sådan er der ingen mennesker, der bor eller indretter sig. Der vil altid være noget i rummet, der er fra et helt andet årti og repræsenterer helt andre stilarter end de dominerende. Sådan er vi mennesker. Vi lever aldrig helt i nutiden. Vi slæber altid noget med os fra fortiden.

Den tyske filosof Friedrich Nietzsche havde gjort sig tilsvarende tanker, da han i *Unzeitgemässe Betrachtungen* forsvarede det utidssvarende som det eneste standpunkt, hvorfra man kunne bedømme og tolke sin samtid. Er man ét med samtiden, ser man den ikke. Det vurderende blik kræver afstand.

Den sande samtidige er derfor ifølge Nietzsche den, der ikke helt går op i sin tid og lader sig diktere den. Han ved, at han ikke undslipper tiden, men prøver alligevel at holde en distance. Jeg vil tilføje, at man ikke engang behøver at prøve. Distancen er der helt af sig selv. I hvert fald, hvis man er ærlig. Vores tid, siger vi, men sandheden er, at tiden aldrig helt er vores. Vi ejer den ikke, vi former den knap nok. Den tid, vi lever i, er på en gang os og alligevel ikke os. Vi er aldrig ét med vores tid. Jeg's er et sammenstød af tidsaldre, en evig brudflade, som konformisme og tilpasningsvillighed kan lyve om, men aldrig helt dække til.

Det var en opdagelse, jeg gjorde, når jeg rejste. Jeg lærte aldrig mennesker ordentligt at kende, hvornår jeg kun betragtede dem som repræsentanter for noget andet end dem selv og dermed reducerede dem til endimensionaliteten i et standpunkt, en religion, et nationalt eller kulturelt tilhørsforhold. De var aldrig ambassadører. Der var altid en indre brudflade i dem, en erkendt eller uerkendt konflikt eller længsel, og det var den, der gjorde dem ikke blot interessante, men også menneskeligt nærværende for mig. Det var der, interviewet stoppede, og samtalen begyndte.

Mine rejser har lært mig, at der er mere, der forener os mennesker, end der adskiller os, uanset hvor forskellige vores baggrund måtte være. Det er i det, vi har til fælles, at vores menneskelighed består, og det er derfor, vi kan tale sammen, også selv om vi lever midt i globaliseringens babelstårn. Hvis vi kun er optaget af det enestående og unikke i hver vores gruppeidentitet, hvad enten den er etnisk, national eller religiøs, bliver kulturkløfter uoverstigelige, og vi kan kun betragte hinanden gennem det samme mikroskop, som biologen anvender, når han studerer en nyopdaget bakterieart. I værste fald bliver det at være fremmed synonymt med at være fjende.

Det betyder ikke, at jeg ikke somme tider måtte nøjes med den halve menneskekundskab, som et interview udgør, hvor mennesker blot lægger navn til et synspunkt og ikke viser sig i hel figur. Jeg har rejst i konfliktog krigsområder, hvor situationen tvinger mennesker til blot at være brikker i et spil. De fortier deres indre krig, fordi de står midt i en ydre, og kampen kræver dem helt. Så er de reduceret til en etikette, et standpunkt, en national eller religiøs identitet. De er situationens repræsentanter, ikke deres egne, og når jeg skriver om dem, er det krigen, ikke dem, der bliver hovedperson. Jeg ved ikke, om jeg skal kalde det dårlig journalistik, men jeg ved, at det er journalistik, der mangler en dimension, som man alt efter temperament kan kalde menneskelig eller litterær.

Hvad er det, man vil have læseren til at forstå: Det komplicerede i et politisk spil eller det sammensatte i de mennesker, der deltager i det?

Det er også et spørgsmål om genre, forum og den tid, der står til rådighed. En avisreportage åbner for visse muligheder, men lukker for andre. En bog er mere panoramisk og kan gå dybere, men taber sig til gengæld i den råhed og intensitet, som reportagen kan give, når journalisten tvinges til øjeblikkeligt at omsætte sine førstehåndsindtryk i ord. I mine bøger *Jeg har set verden begynde* og *Jeg har hørt et stjernesud* benyttede jeg mig af den litterære rejsebogs fordele. I de reportager, jeg gennem årene har skrevet for *Information*, *Aftenposten*, *Dagbladet*, *Morgenbladet*, *Dagens Nyheter*, *Ekstra Bladet*, *Morgenavisen Jyllands-Posten*, *Det Fri Aktuelt* og *Politiken*, hersker det rå indtryk, og jeg satte en ære i aldrig at tage ubearbejdet stof med hjem. Det hele skulle nedskrives og sendes på stedet, og når jeg sad i flyet på vej mod København, efterlod jeg ikke noget ugjort: alle artikler var afleveret.

Jeg har haft mange inspirationskilder som essayist, ja, endog forbilleder, om end ingen danske. Jeg har kun haft få inspirationskilder som reporter, nok mest fordi jeg aldrig har betragtet mig som professionel. Jeg blev aldrig udsendt som journalist, snarere som en bastard, midtvejs mellem journalisten og forfatteren, skrivende i en hjemmelavet blandingsgenre, hvor jeg ikke så meget samlede på nyheder som på iagttagelser og forsøgte at forbinde dem i en slags samlende forståelse.

De krige, vor verdensdel har gennemlevet eller været involveret i de sidste tyve år, har lært mig betydningen af de kendsgerninger, som en mere impressionistisk eller litterær journalistisk skrivestil

nemt overser. Både krigen på Balkan og besættelserne af Irak og Afghanistan har været omgivet af så massiv fortielse og så mange løgne, at den stillingtagen til dem, som er livsvigtig for demokratiet, næsten blev umuliggjort. Her er det modige journalister (næsten altid amerikanske), ofte uden opbakning fra nogen magtfulde medier eller institutioner, som brød gennem muren af tavshed og omsider fik os til at se og forstå. Min respekt for dem, der bogstaveligt talt satte livet på spil for sandhedens skyld, er lige så stor som min foragt for dem, der med en uendelighed af motiver, hvoraf magelighed måske var den vigtigste, af al magt forsøgte at holde sandheden nede, bagatellisere eller forvrænge den. Lad os se det i øjnene: Til løgnens brigade hører til hver en tid det store flertal af journalister, redaktører og politikere, af den simple grund, at de, uanset hvilken politisk fløj de tilhører, alle er tilhængere af vanetænkningsens følgagtige ideologi.

En journalist, som jeg beundrer meget, både for hans udholdenhed, spændvidden i hans erfaringer og hans litterært inspirerede skrivestil, polakken Ryszard Kapuscinski, er for nylig blevet anklaget for at pynte på den virkelighed, han ofte under stor livsfare beskrev. Anklagerne tyder ganske vist på, at det oftere var sin egen biografi end andres, Kapuscinski digtede om på. Det er utvivlsomt rigtigt, at Kapuscinski komponerede sine tekster for den litterære effekts skyld, og at han dermed bevægede sig i en gråzone, der altid vil være farlig for en journalistik, der søger at oplyse. Det forhindrer dog ikke, at han grundlæggende havde ret i den dom, han fældede over en verdensdel, vores egen, som på én gang udmærker sig ved sin nysgerrighed over for fremmede kulturer og samtidig lider af en ofte skæbnesvanger uvidenhed om dem. Kapuscinski troede ikke på frasen om den globale landsby. Uanset de moderne kommunikationsmidler, der synes at ophæve enhver afstand, er vi forblevet lige fremmede for hinanden. For at fælde en dom over andre, må man selv have opholdt sig iblandt dem, og det var det vidnesbyrd, han ønskede at aflægge.

Kapuscinski var af den overbevisning, at menneskers instinktive reaktion, når de møder en fremmed, er at betragte den anden som en trussel. Jeg er af den modsatte opfattelse og mener, at ikke den knyttede næve, men den fremstrakte hånd kendetegner mødet med den fremmede. Men jeg er heller ikke født og opvokset i et land, der som Polen mest har tjent som eksercerplads for fjendtlige nabolandes overmægtige hære, og jeg har ikke opholdt mig i de farezoner, Kapuscinski har. Men vi er fælles om den indsigt, hvori han i et posthumt udgivet foredrag om det 21. århundredes udfordringer opsummerer sin erfaring som rejsende: „Mine mange år blandt fremmede har lært mig, at venlighed over for andre er den eneste adfærd, der appellerer til den menneskelighed, der findes også i dem.“

Den britiske historiker Timothy Garton Ash har en forkærlighed for at krydse grænser, ikke blot dem, der adskiller de mange lande, han har rapporteret fra, men også dem, der skiller genrer som journalistik og litteratur fra hinanden, og som han selv betegner som *the literature of fact*, en kendsgerningernes litteratur. Også han ser lighedstegn mellem roman og journalistik. „På mange måder arbejder vi som romanforfattere. Vi udvælger. Vi kaster lys over noget, underbelyser noget andet. Vi forestiller os, hvordan det er at være den gamle albanske kvinde, der græder over sin myrdede søn ... Ingen god historieskrivning eller reportage blev nogen sinde skrevet uden en stor sur af indlevet sympati med de mennesker, man skriver om. Vores personer er virkelige mennesker, men det er os, der gør dem til personer, idet vi bruger vores egne tolkninger af det, de viser eller fortæller os.“

Men det er, når alt kommer til alt, kendsgerningerne, der forpligter journalistikken. Hvordan ville vi som læsere opleve det, hvis vidnesbyrd som Primo levis fra Auschwitz var frit opfundne eller i hvert fald grundigt pyntede? Hans bog *Hvis dette er et menneske* ville måske ikke miste sin litterære værdi. Men den ville miste noget andet og væsentligere. Den ville miste sin troværdighed. En tillidskontrakt ville være brudt.

Journalistikkens kunst er ifølge Garton Ash identisk med selvbegrænsningens. Somme tider må

kendsgerningerne tale for sig selv, og når de gør det, er det lige meget, om deres udsagn har kunstnerisk værdi eller ej. Romanen fortæller sandheden med løgnens hjælp. Den luksus kan journalistikken ikke tillade sig. Det er den britiske dramatiker David Hare, der bedst har opsummeret forskellen på journalistik og litteratur: Journalistikken spørger på læserens vegne. Litteraturen stiller spørgsmål til læseren.

Den menneskelige historie lader sig ikke sætte på nogen matematisk formel, selv om opdelingen af den i århundreder og især årtier, der synes at være bærer af hver sin tidsånd, mere end antyder, at den faktisk kan. Men det er en nødkonstruktion, og ingen har illustreret det bedre end den britiske historiker Eric Hobsbawm, da han udgav sin bog om det 20. århundrede *The Age of Extremes: The Shock of the Twentieth Century*. Ifølge Hobsbawm begyndte det 20. århundrede først med udbruddet af Første Verdenskrig i 1914 og sluttede allerede i 1991, da Sovjetunionen brød sammen. I modstrid med al matematik varede århundredet altså kun 77 år. Det samme kan man sikkert sige om de fleste af de årtier, som vi allerede har navngivet i den sikre forvisning, at hvert eneste af dem er bærer af hver sin egen letgenkendelige identitet. Nogle af dem varede måske kun to år, andre tyve, for verdenshistorierne har ikke samme ordenssans som dens kronikører.

Når jeg alligevel har valgt at opdele denne bog om mine opdagelsesrejser i geografien og verdenshistorien efter årtiernes logik, er det en nødkonstruktion af samme slags. Den er der for overskuelighedens skyld. Verden er ikke noget børneværelse, hvor der med en ihærdig indsats kan skabes orden i kaos, ikke engang for en eftermiddags eller en bogs skyld. Samtidigheden findes ikke, og da slet ikke i denne bog, for mine rejser var lige så ofte bestemt af dybt personlige motiver som af nogen trang til at opsøge historiens brændpunkter endsige en viden om, hvor de befandt sig. At være barn af sin tid er altid at være barn af en navnløs. I modsætning til mennesker, der døbes ved livets begyndelse, navngives historiske epoker altid først ved deres afslutning.

Hvis denne bog er repræsentativ for de sidste 30 års historie, er den det derfor kun som en personlig dokumentation af de mange korsveje, hvor det historiske og det personlige krydses, sådan som de gør alle menneskers liv. Vi er aldrig helt politiske dyr, men heller aldrig helt private. Vi er begge dele på samme tid.

Nej, det blev aldrig for alvor mit mål eller ideal at få krop og sind til at smelte sammen, sådan som asketen Le Trung Trang ville have mig til fra pladsen i sit hundehus. Men det skete, at noget større opslugte mig, når jeg et fremmed sted forfulgte en historie og pludselig oplevede, at alting for et øjeblik fandt sammen. Det skete en decemberdag i 1991, da jeg kørte ud af krigen i Kroatien og kastede et sidste blik ud over Adriaterhavets blånende flade, der langsomt forvandlede sig til en dybere purpur i det rødmende skær fra en vintersol tæt på horisonten, og jeg pludselig turde indrømme, hvor bange jeg havde været i de fjorten dage, jeg havde tilbragt ved en brutal og uoverskuelig krigs front. Verden blev så nærværende i dette øjeblik. Jeg blev overvældet af taknemmelighed. Jeg var i live. Jeg havde gjort det, jeg havde sat mig for. Jeg havde skrevet en historie færdig, og på en mærkelig måde var de to ting identiske: At være i live og have fortalt en historie færdig. Der var en følelse af opfyldelse i det, og det var den, taknemmeligheden udsprang af.

I Afghanistan oplevede jeg på en stenet slette mellem Kandahar og Kabul, hvordan den journalistiske historie kan give et tunnelsyn, jeg ikke tøver med at kalde magisk. Det var en januaraften i 2002, få uger efter Talebans fald, at jeg befandt mig i en ramponeret Toyota Stationcar, der krydsede sig vej frem mellem hjulspor, ødelagte veje og op og ned gennem flodlejer i skyggen af de halvt eroderede betonpiller, som var det eneste, der var tilbage af for længst bortsprængte broer. Ved min side sad en ukendt chauffør, som jeg ikke havde et eneste ord til fælles med, og hvis hensigter var mig lige så ukendte som hans sprog. Jeg var så hensynsløst fokuseret på min historie, at jeg var ligeglad. Jeg var ingenting, den historie, jeg forfulgte, var alt, og jeg selv blot et stumt kar af modtagelighed.

Der er en dyb, personligt oplevet befrielse i at være medie for noget større, og med befrielsen følger også en paradoksal usårlighed, et irrationelt fravær af angst og forsigtighed, en stor favnende følelse af at være et med verden og bevæge sig letfodet på en line udspændt over en afgrund, hvis eksistens du kender til, men som ikke formår hverken at suge dig ned eller skræmme dig. Der er opfyldelse i det, tilblivelse også: Der er en historie, der vokser i dig, og kun du kan fortælle den.

Jeg tror, at også journalistikken har sine ekstatiske øjeblikke. I usårligheden er der også en tillidsfuldhed. Livet bruger dig, og du er en del af det.

Der finder jeg min forbindelse mellem mikrofonen og højttalerne, ikke i det møde mellem krop og sind, som en buddhistmunk i Vietnam belærte mig om, men i mødet mellem sindet og en større verden.

Maskerade

1978-80

Livet leves forlæns, men det forstås baglæns, skrev Søren Kierkegaard engang, og hvis han har ret i det, så er bagklogskaben den eneste form for klogskab, i hvert fald i de menneskelige anliggender.

1970erne er et årti, der oftest er blevet beskrevet og defineret af mennesker, der følte sig klemt eller direkte undertrykt af den herskende tidsånd, som derfor beskrives som doktrinær og politisk korrekt indtil det dogmatiske. 80ernes romantiske digtere udtalte selv, at de var en reaktion på 70ernes dræbende fantasiforladte litteratur med dens firkantede krav om et synligt politisk engagement. Mange fremtrædende borgerlige politikere fik et livsvarigt traume i 70erne, som det tog dem 30 års psykoterapi at komme sig over, før de i det nye årtusinds første årti omsider havde samlet sig tilstrækkeligt sammen til at påbegynde genrejsningen af det borgerlige Danmark. Den såkaldte kultur eller værdikamp er ikke andet end en reaktion på 70erne iværksat med 30 års forsinkelse.

70erne er blevet et årti med en distinkt personlighed, som alle, også årtier efter, reagerer på, de fleste imod. Ser man nærmere efter, er det svært at forstå dets senere ry. Dets såkaldte venstreorientering kom ikke til udtryk i nogen parlamentarisk vækst for partierne til venstre for midten. Det er ikke et årti, der har efterladt sig nogen monumenter, hverken i form af blivende politiske sejre eller i form af kunstværker, der på nogen mindeværdig måde opsummerer tidsånden. Kvindebevægelsen blev startet i den mest sekteriske ånd, og når dens idealer alligevel vandt så stærk frem, skyldtes det ikke, at de var specielt venstreorienterede, men at de indeholdt et universelt budskab om menneskeværd. Miljøbevægelserne, som var det egentlig fornyende i årtiet, mødte ikke altid den store forståelse i venstreorienterede kredse og forsøgte også selv at placere sig hinsides de traditionelle modsætninger mellem højre og venstre.

Selvfølgelig var der en afsmittende effekt fra verden uden for Danmark. Kolonialismens epoke sluttede definitivt med USA's spektakulære nederlag i Vietnam, men samtidig fandt Den Kolde Krig nye slagmarker i Den Tredje Verden, og forestillingen om en ny socialistisk internationale døde definitivt i årtiets sidste dage, da Kina invaderede Vietnam, Vietnam Cambodja og Sovjetunionen Afghanistan.

De mennesker, der i dag enten anklages eller æres for at have tegnet tidsånden, havde næppe nogens begreb om, hvilken tid de levede i, eller hvad de i grunden selv foretog sig, og hvis man i dag udspørger dem om deres rolle dengang, hvad enten man opfordrer dem til at hengive sig til nostalgie eller gå en forsinket bodsgang, vil man i begge tilfælde opleve et slående dementi af Kierkegaards udsagn, at livet forstås baglæns. Nogle gange forstås det nemlig slet ikke, og selv bagklogskaben kan tage fejl.

70erne er i den grad blevet et årti, der misforstås af alle, både tidsåndens tilhængere og dens modstandere, og hvis man river masken bort, vil man opdage, at der nedenunder befinder sig et tomrum. 70erne var et identitetsløst årti, der hektisk forsøgte at skjule sin anonymitet i et karneval af skiftende kostumer, der hele tiden blev flået ned fra bøjlerne i for længst forsvundne årtiers garderobeskabe.

Det er en banal sandhed, at Mellemløstidens mennesker ikke var klar over, at det var Mellemløstiden, de levede i, selv om de mest fremsynede iblandt dem nu nok anede det. At Trediveårskrigen mennesker ikke kunne vide, at den krig, der som en flodbølge skyllede deres liv bort, var Trediveårskrigen, kan til gengæld ikke diskuteres. 1970ernes mennesker troede måske også, de levede i en mellemløstid, en pause, før det endelige atomragnarok brød løs. Andre så med ængstelse, hvordan en velstand, de havde troet ville blive stående ind i evigheden, begyndte at slå sprækker, og andre igen, den yderste venstre fløj, var overbevist om, at de befandt sig i en

prærevolutionær situation, hvor samfundet, takket være dem, snart ville blive rykket af sine hængsler. Den sidste gruppe var den mest verdensfjerne. Alle er de ramt af den samme forbandelse: De kender ikke navnet på den tid, de lever i. De er i en skæbnesvanger forstand ikke samtidige.

Den britiske historiker Tony Judt har i sit store værk *Postwar: A History of Europe Since 1945* beskrevet 1970'erne som det mest desillusionerede af alle årtier. Det var ikke blot en følelse, der blev affødt af årtiets to oliekriser og en stigende arbejdsløshed. Det var en dybere oplevelse af at komme efter en stor epoke, med store forandringer, store forhåbninger, store ambitioner, de altomvæltende 60'ere, hvis energi og dynamik nu syntes opbrugt. „70'erne var en kynisk tid, fuld af tabte illusioner og reducerede forventninger,“ skriver Judt. „Det var en tid, der ikke havde andet at byde på end stakåndede, usandsynlige genopførelser af gammelt tankegods. Det var helt bevidst en ‘efter alting-æra’.“

Her er den bagklogskab, Kierkegaard taler om, hvor tingene omsider finder deres plads. Udtrykker postmoderne sammen med den tilsvarende filosofi, postmodernismen, dukker først op i 1980'erne, da de store fortællinger proklameres døde, men det begynder her. 70'erne var det første postmoderne årti, et frygtindgydende alvorligt og militant årti, fordi skuespillerne fornægtede, at det var en teaterscene, de stod på, og slagmarken var umulig at finde. Det gjaldt virkelig om at holde masken.

Var der overhovedet nogen, der troede på fremtiden? Var der nogen, der så fremtiden som andet end enten en kopi af nutiden eller, hvis de virkelig troede på forandring, så havde kræfter til andet end at støve gamle teaterkulisser af og udgive dem for nye?

Jeg kom til København fra provinsen i 1972 og indskrev mig på Københavns Universitet, hvor jeg ville læse Litteraturvidenskab, der på det tidspunkt var en højborg for marxistisk fantasti. Der ventede mig en akademisk grad som mag.art., den længste, mest krogede uddannelsesvej, man kunne begive sig ind på, og som, hvis den overhovedet forberedte en på nogen eksistens i den virkelige verden, så var det som forsker på universitetet, altså en livsvarig dom. Men var jeg indstillet på en plads i den virkelige verden? Var det ikke snarere en moralsk eventyrverden, hvor alt var sort og hvidt, jeg længtes efter at indskrive mig i?

Arbejdsløsheden voksede dramatisk år for år, mens jeg læste, ikke mindst den akademiske, men jeg var ganske upåvirket. Jeg gik rundt med en følelse af slet ikke at uddanne mig til noget, mindst af alt en plads i verden, endsige samfundet. Hvad ville jeg så? Deltage i en umulig revolution, der søgte at skjule sin fordrømthed bag et sagligt, næsten teknokratisk sprog?

Jeg havde parkeret mit liv i en sidegade, og jeg vidste det godt selv. Der var over tiden en mærkelig efterårsagtig stemning, skønt mit eget liv knap nok var begyndt. Der var en forudgrebet livstræthed i det: Verden ender med at blive trivialiseret, når alt er monokromt. Hvis kun revolutionens sort-hvide absolutter duer, går alt til sidst i sort, og træerne taber deres blade. Hvis 1970'erne overhovedet havde nogen tidsånd, var det denne: En elegisk, efterårsagtig melankoli gik som en understrøm gennem selv de mest militante udsagn.

At jeg muligvis havde talent for at skrive, gik først op for mig, da mine lærere og vejledere på Institut for Litteraturvidenskab påpegede, at mit sprog var blomstrende. Det var ment som en kritik. Jeg forstod, at jeg ikke havde kontrol over mit eget sprog. På en eller anden måde løb det af med mig. Det voksede i uventede retninger, sprang ud i uforudsete blomster. Mine metaforers pludselige og ureglementerede tilsynskomster var lige så ubelejlige som børn født uden for ægteskabet.

Jeg forstod på mine vejlederes tone, at der var tale om et uopretteligt handicap, som på forhånd umuliggjorde enhver udsigt til en akademisk karriere. Jeg tog det til efterretning og søgte nølende efter andre voksesteder.

Politisk revy var et fjortendages blad med et svært hjemmelavet udseende. Den samme redaktion, der skrev og redigerede bladet, lavede også reproduktionsarbejdet på fotografierne, layoutede siderne

og klæbde tekstspalterne op, så det hele var klar til trykkeren. Engang i 60erne havde *politisk revy* vistnok været et forum for en mere traditionel type intellektuelle, der placeret et sted fra midten og udefter mod venstre debatterede med sig selv og hinanden med høj individuel profil og et sprog, der var temmelig afslebet. Nu var der ikke længere nogen skribenter, som tillod sig individualismens luksus, og var der nogen debat, blev den altid ført med udførlige henvisninger til arbejderklassens sande interesser i en tone af tilstræbt anonymitet og et firkantet sprog konstrueret af præfabrikerede byggelementer. Det var en type studenter-intellektuelle, som ikke ledte efter sandheder, men mente, at sandheden helt af sig selv talte igennem dem. Selv var de drevet af en falsk følelse af at repræsentere noget helt nyt, og samtidig allerede grebet af en vis afmatning ved udsigten til, at revolutionen godt kunne gå hen og blive en temmelig langvarig affære.

Også her var der noget med min måde at udtrykke mig på, der ikke helt passede. En af bladets akademiske mentorer sagde til mig, at han troede, at den eneste grund til, at jeg skrev i bladet, var, at det i min generation ikke var på mode at blive digter. Han pegede på et nummer af bladet, hvor jeg havde skrevet en introduktion til den ungarske dissident-filosof agnes Heller. „Hver eneste af dine sætninger lyder som en aforisme,“ sagde han bebrejdende. Jeg bøjede beskæmmet hovedet. Jeg ville så gerne være kamæleon. Det var ikke viljen, der manglede. Problemet var bare, at jeg var en fiasko som kamæleon. Jo, vist var jeg konformist. Jeg var bare for umusikalsk til at synge med i koret.

Attituderelativisten (det kaldte han sig), forfatteren Hans-Jørgen Nielsen, for hvem sandheden altid afhæng af det selskab, han p.t. befandt sig i, havde på *politisk revy* lært sig at skrive som en ansigtsløs marxistisk prokurator. Når han havde skrevet en af bladets usignede ledere eller affattet endnu en endeløs analyse af kapitalismens fordøjelsesvanskeligheder, kunne man aldrig gætte, at det var ham, der stod bag, og det var han stolt af. Han havde netop forladt bladet, da jeg trådte til, og han blev altid omtalt i ærbødige toner, som om bladets storhedstid med hans afgang var forbi. Det var i det hele taget den dominerende følelse i redaktionen i 1970ernes sidste halvdel. Noget stort var forbi, fremdriften, som 60ernes opbrud havde skabt, var ebbet ud, og noget nyt var absolut ikke i færd med at begynde. Nogle talte ligefrem om en overvintringsstrategi for venstrefløj, og hvis man var ung med bare en lille smule livsappetit, indså man hurtigt, at det her ikke var et sted, man kunne blive ret længe, hvis man ønskede at forblive åndsfrisk.

Hvis vi var noget, var det kloge. Bedrevidende er et alt for beskedent udtryk. Vi var tyngede af det ansvar, som følger med, når man er den på én gang lykkelige og ulykkelige eneindehaver af sandheden. Samtidig var vi også tragiske. Der var kun få, der hørte efter, og vi afstedkom ingenting, hvert fald ikke målt med vores ambition, som var at rokke hele verden, indtil den som en løbsk kugle gav sig til at trille ud ad historiens store keglebane. Hvis vi havde nogen virkelig intelligens og ikke blot den pseudo-klogskab, der følger med forlæsthed i marxismen, bestod den i, at vi i glimt – altid paniske, krisefyldte glimt – anede, at det ikke var verden, der var ufuldkommen, men os. Det var kun når vi slog sprækker, at vi begyndte at tænke.

Min bagage var så stor, og jeg bar den efter tidens mode i en rygsæk, at jeg sad fastklemt i døren. Der blev jeg hængende, halvvejs inde og halvvejs ude, en position, hvis fordelagtighed jeg senere har opdaget. Men dengang pinte den mig, og det var denne pine, der blev mit motiv til at skrive.

Jeg kom simpelthen fra det mest umulige sted blandt samtlige tilstedeværende på redaktionen. Jeg kom fra provinsen. Jeg kom ikke bare fra provinsen. Jeg kom fra en sort plet på det sociale landkort, den klasse, der i den marxistiske jargon hedder småborgerskabet, og hvis historiske rolle mest synes være at stå i vejen for alle andre, en let manipulerbar masse af ømskindede kværvulanter med en angivelig svaghed for stærke mænd og alt for drastiske løsninger, kort sagt: Jeg havde tilbragt min barndom i en gærende kokasse af potentiel fascisme.

Småborgerskabet er ifølge marxismen en klasse, der er dømt til at uddø. Den består af alle de

mennesker, der har en lille virksomhed, som de selv driver, måske med nogle få medarbejdere, eller også optræder de i dobbeltrollen som både direktør og ansat. De kan være håndværkere, bønder, fiskere, vognmænd, skippere, småhandlende. Engang var der mange af dem i Danmark. Der var næsten ikke andet. Så blev der færre og færre. Landbruget blev affolket, fiskeriet begrænset, de lokale handlende udkonkurreret af supermarkeder, alting var tilsyneladende underlagt den lov, der hed ekspander eller uddø. Marxismen talte profetisk om polariseringen af klasserne, hvor al ejendom blev samlet på nogle få hænder, mens det store flertal af detroniserede i forbitret stilhed forberedte sig på det endelige opgør om magten. Friedrich Engels, Karl Marx' nærmeste medarbejder, sammenlignede hånligt småborgerskabet med en trillebør, som nogen havde glemt midt på et jernbanespor, og som om et øjeblik ville blive knust af historiens store, frembrusende tog.

Det var den trillebør, jeg kom fra. Jeg var ganske vist kravlet ud af den for at deltage i den store march gennem uddannelsesinstitutionerne som den første i min familie, der fik en studentereksamen. Men så jeg mig tilbage, kunne jeg se, at trillebøren stod der endnu. Det kunne godt være, at småborgerskabet var dødsdømt, men i så fald var dets døds kamp langvarig og absolut ikke lydløs, og barndommens stemmer vedblev at genlyde i mig.

Jeg havde kæmpet mig igennem hele marxistiske skriftserier, der overtydeligt udpindede, hvordan det vankelmodige småborgerskab, dette altid truede sammenrend af småfallenter, i enhver krisesituation, hvor de blev tvunget til at vælge, ville alliere sig med de mest ildelugtende højrekræfter, senest som stødtropper for Chiles modbydelige general Pinochet. Jeg havde endda været medoversætter på en af publikationerne, den tyske sociolog anette Leppart-Fögens ubarmhjertige anatomiforelæsning i småborgerskabets indre råddenskab, en bog med titlen *Den deklasserede klasse*, som jeg forsynede med en efterskrift, der næsten ikke bestod af andet end indvendinger.

Jeg kunne ganske vist ikke benægte det: Min far var en stor beundrer af Mogens Glistrup og stemte på ham ved hvert eneste valg. Alligevel syntes jeg ikke, at den marxistiske klasseanalyse leverede noget fyldestgørende menneskebillede, i hvert fald ikke et, der passede på dem, jeg var vokset op iblandt.

Min livsbane var i færd med at blive en anden end mine forældres. Men de havde aldrig stillet sig vejen for mig, og jeg havde aldrig haft behov for noget opgør med dem. Det var ikke kun, fordi vi slet ikke lignede hinanden, og ingen derfor havde nogen ret til at føle sig skuffet. Der var egentlig slet ikke tale om en frigørelsesproces: Jeg følte selv, at jeg forlod mit barndomsmiljø med samme nødvendighed som den, hvormed man redder sig ud af et brændende hus. Og det var ikke sådan, at jeg vidste, at huset stod i flammer. Dets tilbageblevne beboere vidste det også.

Min far havde tidligt i sit voksne liv valgt småskibsfarten, skønt han lige så godt kunne have søgt ansættelse i et stort rederi. Hans valg vidnede ikke blot om en stærk uafhængighedstrang, men i lige så høj grad om en total mangel på ambitioner. Snarere var det kærligheden til en livsform, der drev ham. Den allerede dengang døende småskibsfart var fra begyndelsen en blindgyde, og han vidste det. Med et forsonende anstrøg af nostalgi yndede han at omtale sig selv som „havets sidste original.“ Han havde et voldsomt temperament og gik somme tider i udbrud i en svovlende lavastrøm af sarkasmer, når det kom til min livsstil. Alligevel var der ingen virkelig vrede imellem os. Jeg så snarere på ham med den samme beskyttertrang, man også nærer over for uddøende dyrearter. Jeg var uforståelig for ham. Han var eksotisk for mig. Noget fremtidigt medlem af en samling fascistiske stormtropper, sådan som mine marxistiske trofæller diagnosticerede småborgerskabet, kunne jeg umuligt finde i ham.

Jeg kunne aldrig bestemme mig til, om det var en fordel eller et handicap, at jeg kom fra provinser. Mange af mine studiekammerater på universitetet havde ligesom jeg foretaget det, nordmændene med et præcist udtryk kalder en klasserejse. Ligesom jeg tilhørte de den første generation, der fik en højer

uddannelse. Men kom de fra København, og det gjorde mange af dem, var der alligevel en eller anden form for kontinuitet i deres tilværelse. Det var der ikke i min. Jeg havde forladt et liv og skulle skabe et nyt, og det var det, der gjorde mit behov for at engagere mig så påtrængende: Jeg havde brug for en identitet.

Et tilhørsforhold på venstrefløjten var ligesom et stykke tøj, der ikke bare passede alle størrelser, men også ved enhver lejlighed. Jeg blev ikke bare medlem af en gruppe, der, hvis man tænkte nærmere over det, i grunden var verdensomspændende og gjorde en til bror og kammerat med kæmpende og undertrykte på alle kontinenter: vietnamesere, palæstinensere og forfulgte chilenerne i et broget skare. Jeg behøvede ikke engang at vide noget særligt om dem for at blive grebet af en instinktiv samhørighedsfølelse. Også mit behov for at opleve min egen helt enestående individualitet blev opfyldt, om end på en særlig måde: I en berusende følelse af bedreviden.

Man skal være fra provinsen for at vide, hvad menneskevrirmlen i en storbygade kan gøre ved en. Der udgår en konstant og næsten erotisk invitation fra de ukendte forbipasserende, men det er også en drukneoplevelse, der presser den sidste luftboble ud af lungerne og efterlader en så anonym som en strandvasker. Men efter blot et år i København gled jeg uanfægtet gennem gadernes kaos, for jeg havde stavet mig gennem de første 1100 sider af Karl Marx' hovedværk *Das Kapital* (på tysk, for fanden!) og troede, jeg havde gennemskuet de uoverskuelige kræfter, der styrede storbyens puls. Jeg havde stået i kapitalismens maskinrum, og det skilte mig i min egen selvforståelse afgørende ud fra alle andre. I jargonen hed den slags indsigter klassebevidsthed eller bevidstgørelse. Men det var noget helt andet. Det politiske engagements virkelige gevinst var simpelthen en overdådigt forhøjet selvbevidsthed. Den unge revolutionære holder ikke blot nøglen til fremtiden i sin hånd. Han ejer simpelthen allerede hele verden.

Min første journalistik blev skrevet på denne gnavende konflikt mellem teorien og virkeligheden. Bortset fra, at jeg aldrig ville have kaldt det journalistik. Journalistik forudsætter en respekt for kendsgerningerne, en vis ydmyghed over for en virkelighed, der ved første øjekast altid tager sig ufremkommelig ud. Der er altid en opdagelses- og erkendelsesrejse i journalistikken. Men jeg medbragte jo et landkort. Jeg kendte alle stier og veje på forhånd. For mig var kendsgerninger ikke fund eller spor. De var illustrationer af en sandhed, jeg allerede var i besiddelse af. Jeg ledte ikke efter noget andet end bekræftelse på det, jeg vidste i forvejen. Det er jo i grunden et helt godt udgangspunkt. Hvis jeg overhovedet var noget værd som skribent, var det, fordi jeg var som en af de vækster, der vokser frem, hvor en klippe har slået en revne. Teorien havde revner, og de gik tværs gennem mig. Jeg blev hele tiden draget tilbage. Der var noget, jeg ikke var færdig med.

Jeg måtte tilbage til barndommens steder, ikke i streng biografisk forstand, men i hvert fald tilbage til provinsen. Jeg tog til Esbjerg for at følge en arbejdskonflikt på havnen, jeg fulgte Mogens Glistrup på en valgturné, jeg besøgte Thy, trækdyrenes landsdel, og genså endelig barndommens gerningssted ikke Marstal, hvor jeg havde levet i harmoni med øen, havet, de voksne og de andre børn, men Aalborg, byen, hvortil jeg i en alder af ni flyttede med min familie, og hvor jeg i ti år gik i skjul for virkeligheden. Det var ikke opgør, jeg ledte efter eller havde behov for. Måske var det endnu flere sprækker i teorien. Måske var det bare mennesker, som ikke lod sig reducere til bønder i revolutionens store skakspil.

Min søgen efter sprækker gik i andre retninger. Jeg opdagede den tyske filosof Ernst Bloch og hans ideer om usamtidighed og håbets princip. Det var på en måde en sprækkernes filosofi. Der var håb for alle, også for drivtømmeret i den trillebør, der stod parkeret på historiens jernbanespor og blot ventede på mødet med damplokomotivet. Det var Ernst Bloch, som åbnede mine øjne også for de indre sprækker i Hans Kirks marxistisk inspirerede forfatterskab. Her genfandt jeg mine egne indre modsætninger mellem provinsliv og en alt for stormasket teori om historiske forandringer, og jeg så,

hvordan det var trådene tilbage til provinsen, der var Kirks virkelige forankring og holdt hans forfatterskab vitalt, efterhånden som stalinismen med sin jernhånd lukkede for hans luftveje. Mine betragtninger blev til et speciale, som jeg allerede midtvejs i studiet havde gjort færdigt, altså samme år, som jeg for alvor begyndte at skrive for *politisk revy*. Det akademiske miljø frastødte mig, de journalistiske udfordringer tiltrak mig, men jeg blev hængende midtvejs imellem dem, med halvkvalitet akademiske ambitioner, et studie, der stod på *standby*, og et politisk engagement, der ville noget mere og som for det meste resulterede i reportager, der var en usikker vaklen mellem halve teorier og tør journalistik.

Ideer, uventede sammenhænge, hvor centrale begivenheder blev forbundet med og belyst af perifere detaljer, tiltrak mig. Kendsgerninger kedede mig. Jeg for vild i dem og mistede overblikket. Og det var overblikket, jeg søgte efter. Som skribent var jeg en bjergbestiger, der ledte efter en bjergtop, men det meste af tiden hang og dinglede for enden af et reb.

Jeg læste de fire bind med George Orwells essays og journalistik, jeg læste *The Road to Wigan Pier*, *Homage to Catalonia*, *Down and out in Paris and London*, og jeg beundrede ham for hans præcise sprog, hans kompromisløse klarsyn og ikke mindst den elementære anstændighedsfølelse, som er den egentlige drivkraft bag hans søgen efter sandheden. Jeg læste Norman Mailers *Advertisements for Myself* og *The Presidential Papers* og blev overvældet af den løbske vitalitet og hensynsløsheden i hans meget amerikanske skrivestil. Men jeg forbandt det ikke med mit eget arbejde på *politisk revy*. Det var, som om det var to parallelle verdener, der ikke på nogen måde var indbyrdes forbundne. Jeg havde et intellektuelt liv, når jeg skrev. Jeg havde et andet, når jeg læste.

Var der overhovedet en forfatter, der i disse år var forbillede og inspirationskilde, var det den tyske essayist Hans Magnus Enzensberger. Som motto for sin nyligt udgivne introduktion til hans forfatterskab har Per Øhrgaard valgt et motto af Thomas Mann: „Findes der noget morsommere end forræderiet mod tilhængerne? en fornøjelse mere skalkagtig end den at slippe fra dem, ikke at lade sig fastholde af dem, at holde dem for nar – En større spas end deres måben, når man overvinder sig selv og vinder friheden?“ Havde jeg kendt citatet dengang, havde jeg, om end nølende, alt imens jeg ængsteligt spejdede mig over skulderen, skrevet under på det.

Problemet er selvfølgelig blot, hvad der her skal forstås ved tilhængere. Er det forfatterens egne tilhængere? Eller er det et større fællesskab, som også forfatteren er en del af? Enzensbergers tilhørsforhold til en eller anden forstand det fællesskab, som kalder sig venstrefløjen. Hans læsere mente, de havde en slags ejendomsret til ham, han var en af deres, og det var dette ejerskab, han hele tiden ophævede. Men hvordan forråder man venstrefløjen uden at blive en overløber, der pludselig befinder sig i den modsatte lejr?

Man kan være solidarisk med fællesskabet ved hele tiden at bekræfte det i dets vaneforestillinger. Eller man kan vælge at være solidarisk med læserens kritiske fornuft og dermed antyde, at et fællesskab, der kun tænker i flok, er et dårligt fællesskab. Det var nogenlunde det, jeg lærte af Enzensberger og hans altid ironisk undergravende stil. Skulle det give nogen mening, måtte jeg også vende ironien mod mig selv, for som nytilkommen i fællesskabet led jeg af den usikkerhed, der altid gør dogmatik til en nærliggende fristelse. Jeg vidste det ikke selv. Men jeg prøvede at gøre selve det skrive til en øvelse i frihed.

Jeg tog til Esbjerg i oktober 1977 for at skrive om en konflikt på havnen mellem fiskemelsfabrikker og lastoptagere. Set på afstand er der de rigtige ingredienser: En strejke, der pludselig radikaliseres, slagsmål, politi, en lokal fagforeningsmand, der kan tale om socialisme og selvorganisering, arbejdere, der kalder ordensmagten for møgsvin – jo, der var nok at spejle sig i for en radikaliseret student. Og så var der jo havnen, vandet, fiskerne, en verden, jeg kendte. Fiskerne var klemte, som min far var klemt. Formanden for lastoptagerne kunne se det. Han rakte hånden ud og

foreslog, at arbejdere og fiskere stod sammen mod fiskeindustrien. Det gav et ekko i mig, som var langt dybere, end jeg selv forstod. Det var, som om han havde rakt hånden ud til min far i en invitation til et fællesskab, hvor man ikke behøvede at miste sig selv for at være med.

Hvis der var noget, der kendetegnede min fars sømandsliv, så var det den totale og selvvalgte isolation fra alle sammenhænge. Jo, han var en sømand, der levede op til Johannes V. Jensens ord om sømandens enegang. Men min fars enegang var ikke lykkelig. Den var kværlantisk og i sidste ende med til at gøre ham mindre som menneske. Han mindede om enebonden i Halldór Laxness' *Frie mænd*, der er på evig flugt fra andre mennesker, indtil han i en forløjet selvstændighedsdrøms navn ender med at leve og tale, som om han er en flygtning i sit eget land.

Et eller andet ubevidst sted havde min fars holdninger haft en afsmittende effekt på mig. Men jeg kunne ikke skrive om det. Jeg kunne ikke forklare, hvorfor der i denne arbejdskamp i en fjern provinsby var noget, der berørte mig personligt, som om den ikke kun handlede om penge og tariffer og fagretslige spørgsmål, men også angik min far og hans livsvalg. Jeg kunne ikke engang beskrive den lugt af fiskemel, der hang over Esbjerg. Min artikel var livløs som en værkopgave i sociologi. Jeg kunne redegøre for de faktiske forhold i fiskeindustrien, men hvorvidt de lastoptagere, hvis strejke jeg skrev om, nogen sinde ville få kæmpet sig igennem min artikel, anede jeg ikke. Artiklens formål var jo også et andet: Den var en del af et litani, der skulle bevise, at virkeligheden svarede til en flok radikale studenter forestillinger.

Jeg forsøgte igen. Jeg skrev om Mogens Glistrups valgkamp samme år. Glistrup turnerede i de københavnske forstæder med sin modpart, den socialdemokratiske udenrigsminister Kjeld Olesen, en på én gang ungdommelig og eftertænksom politiker, der nogle år senere vendte det politiske liv ryggen for at blive sømand. Jeg ville endnu en gang vise den dogmatisk tænkende venstrefløj, at det småborgerlige oprør slet ikke, som det ellers blev doceret i mange ildevarslende analyser, var begyndelsen på en ny fascisme. Hvad oprøret så var en begyndelse på, vidste jeg til gengæld ikke helt. En slags populistisk anarkisme måske.

Det første vælgermøde var ved en fejl blevet annonceret med den forkerte adresse. Salen var så godt som tom. Der var Glistrup selv, nogle få medlemmer af en lokal vælgerforening og så to unge mænd, der iført en uniform bestående af sorte pjækkerter, palæstinensertørklæder, uindfattede briller og skulderlangt hår repræsenterede den kritiske presse. Jeg skrev reportagen sammen med René Jakobsen, en ven fra universitetet, der ligesom jeg følte sig utilpas i den akademiske verden. Den fåtallige skare blev tilbudt kørelejlighed til et andet vælgermøde, og i bussen satte vi os hen til partilederen. Glistrup modtog os med uforstilt venlighed, og samtalen bevægede sig snart ad helt andre spor end dem, et interview dikterer. Jeg fortalte ham, at min far stemte på Fremskridtpartiet, og han spurgte, hvad min far lavede. Han bad mig hilse. Til min forbløffelse fandt jeg ham sympatisk. Jeg tror ikke, jeg blev forført af ham, skønt jeg var politisk og menneskeligt uerfaren nok til at blive det. Jeg så noget ordentligt og redeligt i ham, og jeg kom altid siden til at se ham som en såret idealist, der nedbrudt af for mange afvisninger endte med at gå vild.

Sympatien blev siddende i mig, også på et tidspunkt, da Glistrup blev udstødt og foragtet, selv blandt sine egne. Jeg så ham mange år senere sidde og vente på et tog på en af perronerne på Københavns Hovedbanegård. Alt ved ham var stort og forkert proportioneret, og når han sad ned, bredte både hans krop og hans løstsiddende, uordentlige klæder sig i alle retninger ligesom en udfoldt faldskærm på jorden, og selv gjorde han også samme fortumlede indtryk som udspringeren i de første sekunder efter landingen. I bevægelse var der noget af elefanten over ham, den samme tunge graciøsitet. Først og fremmest virkede han som en fremmed, overalt hvor han færdedes. Alting sad uden på ham, ikke kun de åbenlyse løgne og den skræmmende demagogi, der ledte ham ind i det politiske selvmord, men også en mærkelig afvæbnende sårbarhed.

Også Kjeld Olesen var uventet imødekomme. Han inviterede os på en tur i ministerbilen, og næste dag viste han os rundt på Christiansborg. Siddende i sofaen på hans kontor, viklet ind i palæstinensertørklæder, med generte blikke bag de uindfattede brilleglas, læste revolutionens fortræp op fra de notesblokke, hvor vi havde nedskrevet vores kritiske spørgsmål. Kjeld Olesen lyttede velvilligt og svarede med samme imødekommenhed, som han ville have vist to opvakte skoleelever, der var i færd med at skrive en opgave til samfundsfag. Hvis vi et øjeblik havde kunnet se os selv udefra, ville vi have opdaget, at det også var det, vi var. Vi mente selv, at vi konfronterede os med et af symbolerne på den hule parlamentarismes vildledning af befolkningen. I virkeligheden fik vi en elementær lektion i dansk demokrati. Men det blev ikke den, vi skrev om.

Jeg fortsatte til Thy, et af Fremskridtspartiets højborge, som jeg omdøbte til trækdyrenes landsdel. Der blev talt et sprog, jeg kendte, og det er ikke dialekten, jeg tænker på. Det er denne halvt selvbevidste, halvt fortrydelige murren, der tales af dem, der føler sig sat udenfor og aldrig bliver bedømt efter fortjeneste. De hårdt arbejdende og forfordeltes mumlen. Der var en stemme, en stemning, en mentalitet, jeg prøvede at indfange. Men der var stadig ingen tydelige mennesker i mine reportager. Der var typer, generaliseringer. Men jeg nærmede mig.

„Hvad vil de, bonden, købmanden og arbejderen i Hurup, Års og Ringkøbing?“ spurgte jeg i en kommentar til Fremskridtspartiets landsmøde i efteråret 1979. „Fremskridtspartiet er andet end Glistrup – det er også dem, en social realitet,“ fortsatte jeg. „selv om mange hævder, at Fremskridtspartiet udgør en trussel mod demokratiet, tror jeg, truslen mod demokratiet ville have været større, hvis de omfattende sociale forandringer, der lå bag partiets fremkomst, ikke havde fundet et politisk udtryk ... Slet og ret at betegne Fremskridtspartiet som fascistisk er udtryk for en politisk vanetænkning, der har tabt blikket for virkelighedens nuancer.“

Så tog jeg endelig tilbage til barndommens land, stadig ikke Marstal, men Aalborg, byen, om hvilken jeg med stor sikkerhed kan sige det samme, som Knut Hamsun på første side af *Sult* siger om Kristiania: Denne forunderlige by, som ingen forlader, før han har fået mærker af den. Det var dog med et andet citat i tankerne, jeg nogle år tidligere havde forladt byen, nemlig titlen på en sang af de engelske 60erband *The Animals: We've gotta get out of this place*.

Erik svendsen var ikke fra barndommens land, men fra ungdommens. Han kom fra nabobyen nørresundby, og vi havde mødt hinanden, når vi i juleferierne turnerede i Aalborgs natteliv, og reportagerne fra Aalborg kom da også til at spænde fra ungdommens til barndommens gade. Da vi som udsendte for *politisk revy* lørdag nat drak os gennem værtshusene og diskotekerne i Aalborgs berygtede Jomfru Ane Gade, var vi tilstrækkeligt på hjemmebane til at vide, at vi her lagde et anatomisk tværsnit gennem den socialt sammensatte, men overvejende arbejderdominerede industriby, det tætteste, Danmark kommer på en nordengelsk industriby. Pilevej var derimod min egen helt private barndommens gade, hvor jeg havde boet i de ti et halvt år, jeg tilbragte i Aalborg. Også den uanseelige villavej, hvor vi i 1961 flyttede ind i et nyopført parcelhus, repræsenterede et stykke lokalhistorie. Her boede håndværkere og arbejdere fra byens store værft og eternitfabrikken. Først da marken for enden af den blinde vej blev bebygget med parcelhuse, dukkede middelklassen op.

Vores nabo var Erik Bartholomæussen, en eternitarbejder, der talte en tung, himmerlandsk dialekt og hvis have var en permanent byggeplads, efterhånden som hans murermesterhus fra 30erne knopskød den ene hjemmeflikkede udbygning efter den anden. Han var førstegenerationsarbejder, fagforeningsmand og en overgang medlem af socialistisk Folkeparti, en jovial og altfavnende mand, der i modsætning til mine forældre gik meget op i det gode naboskab. Fra deres side var der altid en markeret distance, som han valgte at overhøre eller slet og ret ikke bemærkede. Mine forældre var jo selvstændige erhvervsdrivende, tættere, følte de selv, på samfundets højere lag end de lavere. Bartholomæussen var blot arbejder. I min mors socialt ømskindede verden var det tilstrækkeligt, at

nogen handlede i Brugsen, dette kollektivistiske foretagende, til at påkalde sig hendes mishag.

Nu fik jeg den idé at interviewe vores nabo, og her var pludselig et menneske, jeg havde kendt i næsten tyve år, men aldrig vidst noget om, en mand med sin egen moral, der havde tænkt dybt og længe over mange ting, og som jeg kunne lære noget af, fordi han ikke hørte til nogen af de stereotyper, jeg fragtede med mig, hverken de gamle fra mit barndomshjem, som jeg allerede selv havde forkastet, eller de nye, som jeg havde tilegnet mig.

Midt i det hele var jeg borte et halvt år på et stipendium, jeg modtog fra Dronning Ingrid's Romerske Fond. Jeg skulle bo på Det Danske Akademi i Rom, men hvor de fleste andre stipendiater havde øjnene rettet mod fortiden, var det nutiden, der interesserede mig. Jeg skulle studere Antonio Gramsci, det italienske kommunistpartis stifter og *santo patròno*, der endnu ikke var blevet et akademisk ikon, men stadig var en vital og intellektuelt levende figur i det italienske åndsliv. Han havde skrevet sine afgørende skrifter, de såkaldte *Quaderni del carcere* under en elleve år lang døds kamp i Mussolinis fængsler, hvor den svagelige og pukkelryggede bondesøn fra Sardinien nedfældede sine originale betragtninger om politik og kultur. Han var en uafhængig tænk, der i et ejendommeligt paradoks blev beskyttet mod stalinismens repressalier og tankeforbud af det samme fængsel, som tog livet af ham.

Jeg fik lært italiensk, læste hans centrale tekster, hvoraf ikke mindst en af de sidste, han efterlod sig, gjorde et umådeligt indtryk. Det er en ganske kort tekst med titlen „Dialog“. Den er hans forsøg på at komme overens med sin egen skæbne, det liv, der er blevet taget fra ham, et tab, han, der aldrig veg tilbage for de største ofre, forsøger at give mening ved at se det i en større historisk sammenhæng. Der var engang, skriver han, hvor alle ville være plovmand, og ingen ville være gødning, og det er det han håber her ved sit livs afslutning, at han kommer til at blive: Gødning for fremtidige generationer for deres handlinger og ideer, men udsigten fra hans fængselsvindue rækker ikke ind i fremtiden, og han ved ikke, om hans tanker, nedskrevet i det skjulte i lasede hæfter, nogen sinde vil finde deres adressater.

Og han fortsætter, idet han refererer til sin fjende, fascistlederen Mussolini, der i sit sædvanlige opblæste praleri engang sagde, at han hellere ville leve en dag som en løve end hundrede år som et får. „Ikke engang valget mellem at leve en dag som en løve eller hundrede år som et får har du: Du lever som noget langt lavere end et får, år efter år, og du ved, at det er sådan, du er tvunget til at leve. Forestil dig Prometheus, som i stedet for at blive angrebet af ørnen fortæres af parasitter. Jøderne fandt på Job. Kun grækerne kunne have forestillet sig Prometheus, men jøderne var mere realistiske, mere nådesløse, og deres helt er sandere.“

Disse frygtelige sætninger med deres nådesløse indsigt og knapt tilbageholdte bitterhed blev jeg ved med at vende i hovedet, ikke blot tiltrukket af de kraftfulde, næsten poetiske billeder, ikke kun i beundring for Gramscis menneskelige styrke, ydmyghed og en villighed til at ofre sig selv, der nærmer sig martyriet. Men også, fordi det er en af den slags formuleringer, hvor man pludselig i et glimt aner, hvem man selv er, ikke gennem tilslutning, men gennem en spontan og instinktiv modsigetrang.

Jeg ville ikke være noget lavere end et får. Jeg ville slet ikke være gødning, ikke engang plovmand selv om det sidste vel egentlig var den rolle, vi på venstrefløjens forestillede os, vi havde, skønt vi ikke tænkte i metaforer hentet fra bondens verden. Ikke blot havde jeg historisk fornemmelse nok til at indse, at hverken det land eller den tid, jeg levede i, nogen sinde ville stille mig over for de skæbnesvangre valg, Gramsci havde stået over for. Hvis jeg overhovedet følte mig tiltrukket af nogle af de muligheder, han opridsede, var det snarere som løven, der lever en eneste storslået dag, for jeg tilhørte en generation, der havde opgivet fremtiden for i stedet at overgive sig til øjeblikkets intensitet. Vi søgte ikke livets mening i summen af sammenlagte år. Vi søgte den her og nu. Det

skyldtes ikke kun, at vi var unge, for også unge evner at se fremtiden som en byggeplads. I langt højere grad var det en ubevidst reaktion på den trussel om udslættelsen af alt liv, der nat og dag udgik fra de lagre af atombomber, de to supermagter i en makaber gensidig afskrækkelsespolitik stablede stadig højere.

Jeg tror, antropologer en dag vil se det som en kendsgerning, at atombomben afstedkom en ændring i den menneskelige natur, sådan at mennesker i stedet for at se deres liv som et samlet hele overgav sig til nuet. Forbrugersamfundets brug-og-smid-væk-mentalitet endte også som en eksistentiel attitude. Vi opfattede ikke vores tilværelse som sammensat af forskellige livsafsnit med hver deres tema og dagsorden, som bestemt af en udvikling eller af et mål, vi selv havde sat os. Vi smed os i stedet ud i livet, som man springer ud i en flod. Kun i det hastigt strømmende vand fandt vi en mening, og det var, hvad ideen om selvrealisering betød for os.

Hvis der midt i en stadig mere uoverskuelig verden overhovedet blev skabt en ny enhedskultur, bestod den i dyrkelsen af ungdommen. Der var en og kun en livsstil, som alle til gengæld hyldede: Et krampagtigt forsøg på at forblive ung hele livet, indtil et skamfuldt kropsligt forfald, der måtte udsættes længst muligt, omsider satte ind. Den sande arvtager til opbruddet i 60'erne var det hedonistiske forbrugersamfund, ikke de marxistiske studenter, der sad bøjet over de vage planer for en fremtidig kommunisme.

Hvad os, de indbildte revolutionære, angik, levede vi i en komisk selvmodsigelse, hvor enhver sammenhæng mellem det, vi tænkte, og det, vi gjorde, var fraværende. I vores tale fremhævede vi nødvendigheden af en helt anden samfundsorden, der skulle opstå engang i fremtiden. I det daglige levede vi, som om der ikke fandtes noget i morgen. Når vi alligevel ikke fordampede i den blå luft, skyldtes det en pragmatisk overlevelsessevne, som den vidtskuende venstresocialistiske politiker Preben Vilhjelms engang tørt påpegede det i en samtale, jeg havde arrangeret mellem ham og den svenske forfatter Per Olov Enquist. „Dagens marxistiske revolutionære,“ sagde Vilhjelms, „det er jo simpelthen morgendagens embedsmænd og administratorer.“

Og sådan gik det: Løverne kom til at leve i hundrede år som fastansatte får.

I retrospekt kan man se, hvordan Preben Vilhjelms havde ret i mere end en forstand. Nøjagtig sådanne som os ville de kommende embedsmænd i et puritansk-protestantisk land se ud i deres ungdom, så drøbende kedsommelige, så militant fantasiløse og disciplinerede, så omhyggeligt pligtopfyldende selv i deres seksuelle udskjelset. Nej, vi var sandelig ikke blomsterbørn. Ikke engang blomsterfrø. Fra starten lå vi som pressede planter i vores indbildte betydningsfuldheds herbarium.

Selvfølgerig var jeg kommet til Italien for at finde en større horisont, flere ord, nye begreber, ja, måske en helt anden måde at betragte min egen rolle som skribent på. Det fandt jeg også, i aviser og tidsskrifter, i Roms boghandlere, i endeløse ordrige samtaler. Men jeg var også kommet, fordi Italien var det land i Europa, der syntes tættest på en altomfattende politisk eksplosion, og tanken om et land i opløsning og kaos tiltrak mig på en måde, jeg aldrig ville have været i stand til at forklare for mig selv. På Roms mure tegnede fascisterne deres symbol, en cirkel med et kryds igennem, et gammelt frugtbarhedssymbol, der dog også lignede sigtekornet på en snigskyttes riffel. I store demonstrationer der altid udartede voldeligt, svarede venstreorienterede studenter igen med trukne pistoler, og skuddene gjaldede gennem gaderne. Terrorgruppen *Brigate Rosse* havde netop myrdet formanden for De Kristelige Demokrater, den tidligere premierminister Aldo Moro. Der var ustandselig rygter om statskup, bomber sprang overalt, politifolk og politikere blev nedskudt af rivaliserende terrorbander, akademiske studenterledere teoretiserede om en demokratisk baseret, mere effektiv masseterrorisme der skulle få samfundet til at implodere, mens et kommunistparti, der var Europas største med over en tredjedel af de afgivne stemmer, handlingslammet fantaserede om et historisk kompromis mellem højre og venstre.

De artikler, jeg efter et halvt års ophold skrev til *politisk revy*, blev simpelthen en kampplads mellem en selvopholdelsesdrift allieret med fornuften og en fascination af undergangen, der truede med at drive mig et sted hen, hvor jeg ikke burde være. Fornuften vandt, men det var undergangens miljøer, jeg for det meste opsøgte. I Napoli talte jeg med arbejdsløse og smuglere, der levede i den halvkriminelle gråverden, der bare få år senere skulle udvikle sig til morderiske bandeopgør og den såkaldte *camorra*'s totale dominans over en hel økonomi. I Bologna fandt jeg sammen med studenter der for nylig var løsladt fra fængslet efter en spektakulær besættelse af hele kvarterer i den historiske universitetsby. Oprøret sluttede brat, da den italienske hærs tanks rullede gennem de brolagte gader. Nu overvejede studenterne, hvoraf mange netop var kommet ud af fængslet, om de skulle vælge revolveren eller heroinen. Leve en dag som løver ville de alle.

Udmattet efter en månedlang rejse, hvor jeg fandt husly i skiftende kollektiver, opgav jeg de sidste interviews og tog hjem kun for at opdage, at jeg havde begået mit livs fejltagelse, hvis det da var journalist, jeg skulle være.

En netop løsladt studenterleder fra Bologna, den legendariske „Bifo,“ havde efter en lang samtale givet mig et telefonnummer i Milano. Han ville gerne have, jeg skulle tale med Oreste Scalzone, en skribent, som han beskedent mente langt bedre kunne forklare de store sammenhænge, end han selv var i stand til. Jeg kendte godt Oreste Scalzones skrifter, der i accellerende abstraktioner argumenterede for en væbnet spontan massevold, der nedefra skulle underminere statens monopol på magt, ikke i nogen klassisk revolutionær opstand, men snarere i en langsom nedbrydningsproces, hvor de undertrykte, frem for alt en historisk ny type radikaliserede arbejdere, sammen med et nyskabt proletariat af studerende, i fællesskab skulle sætte deres kreative kræfter fri.

Bifo og Scalzone var to meget forskellige figurer. Bifo var den begejstrede student med de farlige men tiltrækkende ideer, der i et fantasifuldt billedsprog gav udtryk for sine anarkistiske visioner om en verden, hvor alt var vendt på hovedet. Scalzone derimod kritiserede *Brigate Rosses* morderiske terrorisme for at være alt for elitær og professionaliseret. Efter Scalzones mening fandtes der både en elitær terrorisme og en demokratisk terrorisme, og han gik ind for den sidste.

Jeg var nået et godt stykke ind i min italienske læreproces, da jeg mødte Bifo og fik Scalzones telefonnummer udleveret. Jeg kunne godt se forskel på de to. Jeg var fascineret af Bifo og frastødt af Scalzone. Jeg var ved at lære, at når abstraktionerne helt tager magten, så vidner det ikke kun om en faretruende afstand til de menneskelige anliggender, men også om en spirende menneskeforagt. Og hvis mennesket forsvinder fra sproget, er skridtet til at rydde det af vejen også i virkeligheden ikke særligt langt. Jeg besluttede mig derfor til at nøjes med Scalzones skrifter og opgav at møde deres ophavsmand, som i øvrigt i disse år var en langt mere udbredt akademisk type, end man skulle tro.

Nogle få dage efter min hjemkomst til Danmark stod jeg i mine forældres køkken og hjalp min mor med at gøre klar til frokosten, da jeg i radioen hørte oplæseren berette, at de formodede bagmænd bag mordet på Aldo Moro netop var blevet arresteret. Blandt dem var Oreste Scalzone. Jeg tænkte straks på min båndoptager og de mange bånd, jeg havde bragt med hjem i min rygsæk. På et af dem kunne Scalzone have befundet sig, og jeg kunne have ringet Radioavisen op og sagt: „Jeg har et frisk interview med Aldo Moros morder. Vil I høre det?“

Inderst inde vidste jeg godt, at Scalzone var uskyldig i anklagen. Der var ingen grund til, at han i sine skrifter skulle kritisere *Brigate Rosse* og i stedet anbefale en såkaldt massevold, alt imens han hemmeligt forberedte mordet på en af landets mest prominente politikere. Han var blot en hjerteløs akademiker, der beruset lod sig rive med af sine egne begreber. Men tanken om min egen journalistiske inkompetence blev ved med at nage mig, også selv om det kun var en falsk anklage, der gjorde ham interessant. Jeg var gået glip af et scoop, og det var velsagtens ved den lejlighed, jeg indså at journalistiske scoops ikke var mit anliggende.

Oreste Scalzone undslap senere fængslet, hvor han havde indledt en afsoning på seksten år, og flygtede til København. Her levede han i nogen tid under jorden i et kollektiv, før han endte i et eksil i Paris, der først sluttede, da han i 2007 vendte tilbage til Italien. På internettets Wikipedia fremhæves det, at han kort tid efter sin tilbagekomst holdt en tale for „en ny massebevægelse af studenter“. Han er på det tidspunkt tres år og ikke blevet klogere.

Hvem var vi i disse år? Ikke de venstreorienterede, som myten har villet gøre os til, forsvarere af totalitære stater og systemer. På *politisk revy* havde vi ingen sympati for Sovjetunionen eller regimerne i Østeuropa. Vi fordømte Vietnam, da bådflygtninge i hundredtusindtal forlod landet. Men vi fordømte også invasionen af nabolandet Cambodja og forstod ikke, at den vietnamesiske hær her satte en stopper for en af historiens værste folkemord. Sovjetunionens invasion af Afghanistan tog vi afstand fra, og vi gjorde det med en viden og indsigt, der tåler genlæsning i dag, for sådan kunne vi også være, når vi var bedst.

Hvad angik vores egen samfundstype, var vi uafklarede. Det kunne godt være, at demokratiet ifølge Winston Churchills underspillede forsvar for det, var det mindst ringe af alle systemer, men vi forlangte meget mere, en form for radikalt, upraktiserbart basisdemokrati. Vi syntes, krigen i Vietnam ikke viste andet end Vestens skræmmende vilje til at herske uanset prisen, og kuppet i Chile fik os til at konkludere, at demokratiet var værgeløst og de gode viljer altid dømt til nederlag. Vi drømte om våben og geværer, der vendte løbet den anden vej, dog aldrig i vore egne hænder, altid i andres. Revolutionen i Portugal så vi som et nederlag for vores ideer, fordi den ikke endte med revolutionens sejr, men bare med demokratiets. Kina var et uafklaret standpunkt, men vi lå under for det selvbedrag, at kulturrevolutionen var en søster til oprøret i 60erne. Vi anså Mao for at være en slags barfodsdemokrat og forstod aldrig, at hans kulturrevolution var et bestialsk eksperiment i masseterroren på græsrodsniveau. For os var geværet ikke et mordvåben, snarere et symbol på folkets vilje.

Vi mindede om hovedpersonen i Alain Reisnais' film *La guerre est finie*, Krigen er slut, den kommunistiske Diego, der rejser fra Paris til Madrid for under jorden at arbejde for en opstand mod det fascistiske Francoregime, men aldrig opdager, at over jorden har landet ændret sig, og den virkelighed, han drømmer om at revolutionere ikke længere findes. Karl Marx havde hyldet muldvarpen, fordi den med sine gange undergraver det bestående, og vi sammenlignede os gerne med muldvarpen uden at ane, at vores lighed med den først og fremmest var af ironisk art: Som den tålte vore missende, halvblinde øjne kun ugerne lyset, og som den forlod vi kun nødigt de mørke tunneller vi havde gravet i en for længst overstået historie.

Jeg skriver vi, men jeg var en tilløber. Der var en del synspunkter, jeg overtog uden at være kommet til dem ad nogen vej, jeg kan kalde min egen. Vietnamkrigen var, da den rasede allervildest, knap nok virkelig for mig, Cambodja slet ikke. Generalernes kup i Chile var vel den første politiske begivenhed, jeg protesterede imod med en indignation, der kom indefra. Vi troede vistnok ikke på nogen væbnet revolution i vores eget land, og alligevel troede vi måske lidt på den.

Vi var i grunden ikke noget vi. Vi skændtes om det meste, opslidende skænderier, der dog også nogle gange viste sig konstruktive, og som i hvert fald lærte mig at udvikle mine argumenter og så stærkt fast. Uenigheden blev min skole.

Vi mødtes om aftenen, en flok på ti-tolv mennesker, og kunne skændes til langt efter midnat, en udmattende og opslidende affære. Vi fik aldrig formuleret det for os selv eller for hinanden, men det var i uenigheden, vi stod stærkest og fik vores bedste ideer. Det var demokrati, men det var også en magtkamp, og demokratiet er altid begge dele, kampen for at blive hørt og kampen for at overdøve, og til sidst sled det mig op, og jeg forlod bladet.

Jeg har gjort så meget ud af disse år, fordi det var den eneste gang, hvor jeg var del af et fællesskab. Jeg tænker tilbage på den tid uden nostalgi, men jeg var ung, og det blev min vigtigste læreplads.

- [read The Family Idiot: Gustave Flaubert 1821-1857, Volume 5 pdf, azw \(kindle\), epub](#)
- [download Comrades and Strangers: Behind the Closed Doors of North Korea](#)
- [read online Once and for All: The Best of Delmore Schwartz](#)
- [read online **Crying at Movies: A Memoir pdf, azw \(kindle\)**](#)

- <http://paulczajak.com/?library/The-Family-Idiot--Gustave-Flaubert-1821-1857--Volume-5.pdf>
- <http://cambridgebrass.com/?freebooks/The-Captive-Condition--A-Novel.pdf>
- <http://nexson.arzamashev.com/library/Once-and-for-All--The-Best-of-Delmore-Schwartz.pdf>
- <http://cavalldecartro.highlandagency.es/library/Artemis--Gods-and-Heroes-of-the-Ancient-World-.pdf>